

آبادانی با کمک فراهانی ها زنجان‌ها و قره‌قانی‌ها

■ موضوع: مهاجرت اقوام
■ ویژگی: راه‌آهن از دهه ۲۰ شمسی به سکونتگاه اصلی مهاجران تبدیل شد

شروع موج مهاجرت به محله راه‌آهن با ساخت ایستگاه راه‌آهن در سال ۱۳۰۶ بی‌ارتباط نبوده است. مهاجرانی که از ابتدای دهه ۲۰ سوادای راه‌اندازی کسب‌وکار و زندگی در پایتخت را داشتند مسیر ریلی را انتخاب و بعد از ورود به تهران همان نزدیکی‌ها اتراق می‌کردند. محله راه‌آهن به همین سادگی از دهه ۲۰ شمسی به سکونتگاه مهاجران تبدیل شد.

درباره نخستین مهاجرانی که در محله راه‌آهن و محدوده اطراف آن سکونت پیدا کردند روایت‌های مختلفی وجود دارد.

منوچهر قره‌باغی، یکی از ساکنان قدیمی راه‌آهن می‌گوید: «فراهانی‌ها را می‌توان جزو نخستین طایفه‌هایی دانست که از تفرش به تهران آمدند و حوالی امیریه امروزی سکونت پیدا کردند. آنها که عمدتاً بناهای ماهری بودند در راه‌آهن یک کلونی قوی را تشکیل دادند و زمانی که جمعیت‌شان به حد نصاب قابل‌اعتنایی رسید هیئت بناها را در خیابان مختاری غریب تأسیس کردند.»

همدانی‌ها دومین طایفه‌ای بودند که در محدود کوچه و پس‌کوچه‌های محله راه‌آهن در دهه ۳۰ سکونت پیدا کردند. فراهانی‌ها در این باره می‌گویند: «بیشتر همدانی‌ها که به محله راه‌آهن آمدند اهل قره‌قان بودند که منطقه‌ای بین قزوین و همدان بود. قره‌قانی‌ها ابتدا در خانی‌آباد و گود باغچالی زندگی می‌کردند اما در دهه ۳۰ به محله راه‌آهن آمدند و مغازه‌های آهن‌فروشی داشتند. آنها با رونق گرفتن ساخت و سازها در تهران و افزایش ناگهانی قیمت آهن به بازار آهن رفتند و از تمکن مالی بالایی برخوردار شدند.»

ماجرای مهاجرت زنجان‌ها به راه‌آهن هم در تاریخچه این محله قدیمی حک شده و قدیمی‌ها معتقدند حضور آنها موجب رونق گرفتن جگرکی‌های اطراف میدان راه‌آهن شده بود. فراهانی‌ها در این باره می‌گویند: «حد فاصل سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۰ اقوام مختلفی در محله راه‌آهن سکونت پیدا کردند اما کمتر قومی را می‌توان سراغ داشت که مثل زنجان‌ها روی فرهنگ و سبک زندگی قدیمی‌های این محله اثر گذاشته باشند. آنها که مردمان سختکوشی بودند به نانوایی‌های محدوده اطراف راه‌آهن رونق بخشیدند و بعد هم در ابتدای خیابان ولی‌عصر (عج) مغازه جگر فروشی باز کردند. زنجان‌ها جزو نخستین کسانی بودند که جگر را به صورت کباب شده به مشتری‌های تهران عرضه می‌کردند و به همین دلیل نامشان در تاریخچه محله ما حک شده است.»

قهوه‌خانه یکصدساله محله

استانداردهای قهوه‌خانه‌ای از نظر کالبد در بازسازی رعایت می‌شود، ولی اتفاق اصلی‌ای که قرار بود عملی شود، هرگز روی نداد؛ قرار بود این قهوه‌خانه قدیمی به مرکز آموزشی برای دانشجویان رشته‌های تئاتر و هنر تبدیل شود که نشد. به گفته این تهران‌پژوه، در مقطع احیا و بازسازی این محل به هیچ وجه بنایی بر بناهای موجود اضافه نشد و کلیه عملیات در بازسازی و نوسازی بناهای موجود خلاصه شد.

راه‌آهن و ابتدای خیابان ولی‌عصر (عج) و همچنین به‌خاطر بنای قدیمی‌اش، قرعه به نام قهوه‌خانه آذری می‌افتد. شهرداری تهران در سال ۱۳۷۱ بر اساس تفاهمنامه‌ای کار بازسازی این قهوه‌خانه را صفر تا صد به عهده می‌گیرد و تجهیزات لازم را تهیه و در اختیار قهوه‌خانه می‌گذارد. در شب میلاد امیرالمؤمنین (ع) در اسفندماه ۱۳۷۲ این قهوه‌خانه در حضور تعدادی از رجال سیاسی و اجتماعی و فرهنگی افتتاح می‌شود.

■ موضوع: قهوه‌خانه آذری
■ ویژگی: پاتوق چهره‌ها و جاذبه گردشگری برای توریست‌ها

نام قهوه‌خانه یکصدساله آذری که پاتوق چهره‌ها و توریست‌هاست در ابتدای خیابان ولی‌عصر (عج) با نام محله راه‌آهن گره خورده است؛ قهوه‌خانه‌ای که نامی از مالک اولیه آن تا سال ۱۳۲۷ در دسترس نیست.

علیرضا زمانی، تهران‌پژوه درباره تاریخچه این قهوه‌خانه و احیای گنجینه‌های ماندگار آن می‌گوید: «این قهوه‌خانه از سال ۱۳۲۷ به تملک عبدالحمید آذری پور اصفهانی درمی‌آید. بعد از آن مرحوم، اداره این قهوه‌خانه را حاج مصطفی از اعضای این خانواده عهده‌دار می‌شود. جالب اینجاست که حاج مصطفی کارشناس ژنراتور صدا و سیما بوده اما به‌دلیل علاقه به پیشه آبا و اجدادی‌اش بعد از ۱۱ سال، کار در صدا و سیما را به عشق همین پیشه خانوادگی رها و این قهوه را احیا می‌کند. علی بلوکیاشی، نویسنده و پژوهشگر حوزه مردم‌شناسی، سال ۱۳۷۰ به معاونت امور اجتماعی شهرداری تهران پیشنهاد می‌دهد تا قهوه‌خانه‌های تهران را احیا کنند. از آنجا که توان این نبود که همه قهوه‌خانه‌ها را احیا کنند، تصمیم می‌گیرند از بین چند قهوه‌خانه، یک قهوه‌خانه را انتخاب کنند. در نهایت به‌علت قرار گرفتن این قهوه‌خانه در نزدیکی

سودای پریدن که به حقیقت پیوست

بانویی رکورددار با ۲۱۸ پرش شناخته می‌شود. بهجت امام‌علیزاده ۳۰ سالگی است که در محله راه‌آهن زندگی می‌کند. او درباره علاقه‌اش به پرواز و اینکه چگونه این رؤیا به واقعیت پیوست می‌گوید: «در یک خانواده نظامی متولد و بزرگ شدم. همه اعضای خانواده‌ام از پدر تا برادرانم نظامی بودند. از همان کودکی روحیه نظامی‌گری داشتم و همیشه رویای پرواز را در سر می‌پروراندم. آن زمان پرواز کردن برای یک زن چندان مرسوم نبود و از نزدیکان و آشنایان هم کسی اطلاعات زیادی درباره پرواز کردن و اینکه چه مسیری را باید برای به واقعیت پیوستن این رؤیا طی کرد، نداشت. سال ۱۳۴۱ به استخدام رسمی نیروی هوایی ارتش درآمد، اما یک سال بعد از آن بود که آموزشگاه غیرنظامی چتربازی باشگاه هواپیمایی کشوری برای آموزش دوره‌های چتربازی آگهی منتشر کرد. با دیدن این آگهی سریع رفتم و نام‌نویسی کردم. تقریباً ۳۰ نفر در آن کلاس‌ها شرکت کرده بودند. از میان همه شرکت‌کنندگان ۴ نفر بودیم که توانستیم همه مراحل را با موفقیت بگذرانیم و نخستین تیم چتربازی بانوان را تشکیل دهیم.»

کسب دریافت مدرک چتربازی در ایران شد؛ بانویی که از کودکی سودای پرواز داشت با دیدن یک آگهی تبلیغاتی مربوط به آموزشگاه غیرنظامی چتربازی باشگاه هواپیمایی کشوری برای نام‌نویسی و شرکت در دوره‌های آموزشی اقدام می‌کند و حالا به‌عنوان

■ موضوع: نخستین زن چترباز ایران
■ ویژگی: دارنده رکورد ۲۱۸ پرش

«بهجت امام‌علیزاده» از اهالی خیابان مختاری، نخستین بانویی بود که در اوایل دهه ۴۰ موفق به

از نت موسیقی تارعب و وحشت تهرانی‌ها

بعد عفو شد. «نصرالله حدادی، تهران‌پژوه از کوچهای با نامی جالب در این محله یاد می‌کند: «دوره مظفرالدین‌شاه از آنجا که مردم برای ساخت خانه در زمین‌های رایگان این محدوده هیچ محدودیتی قائل نبودند و به دلخواه‌شان عمل می‌کردند نام دلخواه برای سال‌های طولانی روی این کوچه ماند. این کوچه بعدها به کوچه شهید جنبی تغییر نام داد و ایستگاه اتوبوس دلخواه تنها یادگاری است که از دوره مظفرالدین‌شاه به جا مانده است.»

■ موضوع: معرفی کوچه و خیابان‌هایی با نام خاص
■ ویژگی: نام سرپاس مختاری سنگدل هنوز بر یک خیابان است

پشت برخی از نام‌های نوشته‌شده روی تابلوهای کوچه‌ها و خیابان‌های محله راه‌آهن هویت و داستانی خواندنی نهفته است؛ از قصه زندگی نوازنده و موسیقیدانی که برخلاف روحیه لطیف هنری، پاسبان معروف یا میرغضب تهران بود تا روایت جالب ساکنان کوچه دلخواه از سبک و معماری خانه‌هایشان.

روی تابلوی کوچه فقط نوشته شده «مختاری»؛ نه نام کوچک دارد و نه نشان دیگری. کمتر کسی ماجرای این نامگذاری را می‌داند. مصطفی صالحی، از ساکنان قدیمی محله راه‌آهن درباره این نام می‌گوید: «این خیابان به نام رکن‌الدین مختاری یا همان سرپاس مختاری معروف است که با حکم‌های سنگینی که می‌داد، نامش رعب و وحشت به تن تهرانی‌های قدیم می‌انداخت. برخلاف شغلش، هنرمند برجسته‌ای بود که ویولن به‌دست می‌گرفت و با مهارت تمام می‌نواخت. او از شاگردان اصلی «حسین اسماعیل‌زاده» بود. او سرسپرده رضاخان بود و سال‌های ۱۳۱۳ تا ۱۳۲۰ رئیس شهربانی شد. مختاری تنها عاشق موسیقی و عاشق اطاعت از رضاخان نبود. او عاشق گل و گیاه هم بود و در مدت حیاتش گل‌های بسیاری را از خارج از کشور به ایران آورد و در خانه پدری که ملقب به پارک مختارالسلطنه بود کاشت و پرورش داد. بخش زیادی از خیابان مختاری فعلی هم قسمتی از این باغ بود. او بعد از شهریور سال ۱۳۲۰ بازداشت و به ۸ سال زندان محکوم و مدتی